

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף כה

גמרא: ורבי טרפון לית ליה דיו: האם רבי טרפון לא סובר שאומרים 'דיו לבא מן הדין להיות כנידון'?, והרי 'דיו' הוא חלק מלימוד של 'קל וחומר', שהוא אחד מהדרכים שהתורה נדרשת בהן. כפי שלומדים מפרשת מרים:

לאחר שדברה מרים לשון הרע על משה, אמר הקב"ה למשה: **"וַיֹּאמֶר יְ-הוָה אֶל מֹשֶׁה וְאַבְיָה יֶרֶק יֶרֶק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִּכְלֹם שִׁבְעַת יָמִים תִּסְגֹּר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחֲרֵי תֵּאָסֵף"** אם אביה היה יורק בפניה כלומר נזף בה היא היתה נכלמת ומסתגרת בביתה שבעת ימים, קל וחומר למרים שננזפה על ידי השכינה שהיא צריכה להיסגר כפול - ארבע עשר יום, אמנם בגלל ש'דיו לבא מן הדין להיות כנידון' היא תיסגר בפועל רק שבעה ימים.

תירוץ: כי לית ליה דיו: רבי טרפון סובר שאומרים 'דיו' רק במקום שהוא לא פורך את הקל וחומר. כגון במרים שלא כתוב בתורה במפורש שמרים צריכה להיסגר שבעה ימים, אלא לומדים מהקל וחומר שהיא צריכה להיסגר ארבעה עשר, ואז בא ה'דיו' ומוריד את הקל וחומר לשבע. אבל כאן אם נאמר 'דיו' יתבטל כל הקל וחומר. כי כתוב בתורה שמשלם חצי נזק, והתורה לא חילקה בין רה"ר לרה"י, ואם כן גם בלי הקל וחומר אנו כבר יודעים שמשלם ברה"י חצי נזק. וכל הקל וחומר בא כדי להוסיף שישלם נזק שלם, וממילא אם נאמר 'דיו' ישלם רק חצי נזק, ונמצא שהקל וחומר לא הועיל כלום! ולכן בכזה מקרה לא אומרים 'דיו'.

ורבנן: אבל רבנן סוברים שאפילו אם ה'דיו' פורך את הקל וחומר - אומרים אותו. והראיה ממרים. שהרי נאמר שם במפורש שהיא תסגר שבעת ימים (**תִּסְגֹּר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחֲרֵי תֵּאָסֵף**), ואם כן כל הקל וחומר בא רק להוסיף עוד שבעה, ובכל אופן ה'דיו' מוריד אותה חזרה לשבע.

ורבי טרפון הוא תסגר וכו': רבי טרפון עונה: הפסוק הזה (**תִּסְגֹּר שִׁבְעַת יָמִים** וכו') נכתב בשביל זה גופא ללמד שאומרים 'דיו'. כלומר הפסוק הזה נכתב לאחר

הקל וחומר ללמד שבגלל שיש קל וחומר לארבע עשר יום, ואומרים 'דיו' לשבע, היא תסתגר רק שבעה ימים ולא ארבע עשר.

ורבנן כתיב קרא אחרינא: רבנן עונים: יש פסוק נוסף המלמד שהיא צריכה להיסגר שבעת ימים "וַתִּסְגֹּר מְרִים מְחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים", ואם כן לא היה צורך בקל וחומר בשביל השבעה אלא רק בשביל הארבע עשר וכן"ל.

ורבי טרפון: הפסוק הזה נצרך ללמד שאומרים 'דיו' לא רק באופן חד פעמי לגבי מרים - בגלל כבודו של משה רבינו (שהתפלל על מרים שתתרפא), אלא שתמיד בכל קל וחומר אומרים 'דיו'.

א"ל רב פפא לאביי: והרי יש תנא שסובר שלא אומרים 'דיו' אפילו כשהוא לא פורץ את הקל וחומר. כדלהלן:

קרי בזב מניין: הזיבה והקרי (= שכבת זרע) הם שני סוגים של חומר. בנוסף, הקרי יוצא בעקבות 'קרי' ולא ממחלה, ואילו הזיבה נובעת ממחלה. הזיבה שיוצאת מהזב מטמאת במגע ובמשא (= האדם הנושא אותה אפילו שאינו נוגע בה נטמא), אבל קרי (שיוצא לאדם טהור) מטמא רק במגע. הבריייתא שואלת מניין שזב שיצא ממנו קרי - יטמא הקרי במגע ובמשא?

ודין הוא: קל וחומר: אם רוק שהוא 'טהור באדם טהור' כלומר אדם טהור שיצא לו רוק - הרוק טהור, בכל אופן הרוק 'טמא באדם טמא' כלומר זב שיצא ממנו רוק - הרוק מטמא במגע ובמשא. אם כן קל וחומר שקרי שהוא 'טמא באדם טהור' כלומר קרי שיצא לאדם טהור מטמא את הנוגע בו, שיהיה 'טמא באדם טמא' כלומר בזב. והיינו שיטמא בין במגע ובין במשא כמו רוק של זב שממנו הוא נלמד.

ואמאי: ומדוע אנו לא אומרים כאן 'דיו'? דהיינו אמנם הקל וחומר מלמד שקרי מטמא גם במגע וגם במשא, אבל ה'דיו' מוריד את המשא ומשאיר רק את המגע ('הדיו' אומר שדין הקרי בזב צריך להיות כמו באדם טהור שמטמא רק במגע). וכאן ה'דיו' לא פורץ את הקל וחומר, כי הקל וחומר יועיל לגבי המגע, וה'דיו' יבטל את המשא.

וכי תימא: אולי נתרץ שה'דיו' כן פורץ את הקל וחומר, כי בלי הקל וחומר כבר היינו יודעים שקרי של זב מטמא במגע. משום שזב לא יותר גרוע מאדם טהור שהקרי שלו מטמא במשא. ואם כן כל הקל וחומר נצרך רק למשא.

איצטריך: אי אפשר לומר כן, כי באמת צריך את הקל וחומר ללמד על טומאת מגע בקרי של זב. כי בלי הקל וחומר הינו אומרים שדוקא מי שהקרי גרם לו לראות - יש 'שכבת זרע' שלו דין 'קרי' שמטמא במגע. אבל זב שדבר אחר גרם לו לראות כלומר מחלת הזיבה שלו - לא יטמא אפילו במגע. ועל זה מלמד הקל וחומר.

תירוץ: מידי 'ולא דבר אחר' כתיב? האם כתוב בפסוק שדוקא כשהקרי לא מגיע מחמת דבר אחר הוא מטמא? הרי כתוב 'מקרה לילה' - בין לטהור שראה ובין לטמא שראה. ואם כן לא צריך את הקל וחומר ללמד שקרי בזב יטמא במגע, אלא הוא נצרך רק ללמד שיטמא במשא, וממילא אם נאמר 'דיו' יתבטל כל הקל וחומר. ולכן לא אומרים 'דיו'.

ומאן תנא: ומיהו התנא של הברייתא הנ"ל הסובר ש'קרי' (שכבת זרע) של זב מטמא במשא? הרי הוא לא סובר לא כרבי אליעזר ולא כרבי יהושע המובאים ברייתא.

עד כאן לא קאמר רבי יהושע: כל הסיבה שרבי יהושע מטמא זה רק בגלל שיש בשכבת זרע גם צחצוחי זיבה, אבל במקרה של שכבת זרע לבדה מטהר רבי יהושע. [והיינו בזמן שהזב התרפא ממחלת הזיבה אבל עדיין לא נטהר מטומאת הזיבה - השכבת זרע שלו היא בלי צחצוחי זיבה. ראב"ד]. ואילו התנא של הברייתא הנ"ל שלא הזכיר צחצוחי זיבה, סובר שבכל מקרה שכבת זרע של זב מטמאה במשא.

אלא הוא התנא דלהלן:

למעלה מהן: המשנה במסכת כלים מדברת על שלוש אבות הטומאה: שרץ, שכבת זרע, וטמא מת - ששלושתם מטמאים רק במגע. המשנה אומרת שלמעלה מהם יש את ההפרשות של הזב שהם מטמאים גם במשא, ואחד מהם הוא 'שכבת זרע'.

קושיא: ודלמא הכי נמי: אולי גם השכבת זרע הזו מטמאה רק בגלל שאי אפשר בלי צחצוחי זיבה, והיינו שבאופן שלא יהיו בה צחצוחי זיבה לא תטמא במשא.

תירוץ: אם כן לתנייה גבי זוב: אם כך היה התנא צריך לכתוב את 'שכבת זרע' צמוד ל'זוב' כי הם באותו ענין. מדוע הוא כתב אותה צמוד ל'רוקו'? אלא בגלל שהיא נלמדת מרוקו מקל וחומר. והיינו שהיא מטמאה בפני עצמה בלא קשר לצחצוחי זיבה שלה, כמו שרוק מטמא בפני עצמו.

*

א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא: והרי יש תנא שלא דורש 'דיו לבא מן הדין להיות כנידון' למרות שאין זה פורך את הקל וחומר.

דתניא: וכפי שלמדנו בברייתא - מנין שמפץ (= מחצלת קנים המיועדת לשכיבה עליה) שהיה באוהל המת נטמא (= לפי שאינו בגד או עור או עץ שעליהם נאמר בתורה שנטמאים)? תשובה: **ודין הוא**, כלומר נדרוש קל וחומר, ומה פכים קטנים מחרס שלא נטמאים מהזב (= שהרי אינם מיועדים לשבת עליהם, וכן אינם נטמאים במגע הזב משום שכלי חרס נטמא רק מאוירו, ואין הוא יכול להכניס אצבעו לתוכם מחמת שפיהם צר) בכל זאת נטמאים בטומאת מת (= אם היו באהל המת), מפץ שנטמא במדרס הזב (= שהרי הוא ראוי למשכב, וכל דבר הראוי למשכב נטמא במדרס הזב) קל וחומר שנטמא בטומאת מת. ע"כ הברייתא. **ממשיך רב אחא:**

וקמייתי לה וכו': כלומר והברייתא לומדת מהק"ו הנ"ל שמפץ נטמא בין בטומאת ערב (= טומאה רגילה, שטובל ונטהר לאחר שקיעת החמה) ובין בטומאת שבעה (= טומאת מת שהוא טמא שבעה ימים), ויש להקשות מדוע? והרי אפשר לומר שהקל וחומר בא ללמדנו שמפץ טמא בטומאת ערב וה'דיו לבא מן הדין להיות כנידון' בא להוציא ממנו דין טומאת שבעה (= כלומר שהמפץ לא יהיה טמא טומאת שבעה, שהרי זב מטמא את משכבו רק בטומאת ערב), ומכך שהברייתא לא אמרה כך, מוכח שלדעת התנא של הברייתא לא אומרים 'דיו לבא מן הדין להיות כנידון' אפילו במקום שזה לא פורך את הקל וחומר!

אמר ליה: אמר לו רבינא - כבר הקשה את הקושיא הזאת רב נחומי בר זכריה לאביי, ואמר לו אביי - התנא של הברייתא לא למד מפץ במת מפכים קטנים אלא ממפץ בשרץ, וכך הוא למד - מנין שמפץ נטמא בטומאת שרץ? תשובה: **ודין הוא**, כלומר נדרוש קל וחומר, ומה פכים קטנים שלא נטמאים מהזב (= כנ"ל) בכל זאת נטמאים בשרץ (= שהרי שרץ מטמא אפילו בגודל קטן של עדשה שיכול להיכנס לתוך פיו הצר של פך קטן), מפץ שנטמא במדרס הזב קל וחומר שנטמא בטומאת שרץ. ואי אפשר לדחות את הק"ו הזה ב'דיו לבא מן הדין להיות כנידון', שהרי גם מפץ שנטמא בשרץ וגם פכים קטנים שנטמאו בזב טמאים רק טומאת ערב].

שאלה: **אלא מפץ במת מנין?** א"כ מנין שמפץ נטמא באהל המת?

תשובה: **נאמר בגד ועור:** לומדים גזירה שווה - נאמר לגבי טומאת שרץ "וכל אֲשֶׁר יפל עליו מֵהֶם בְּמָתָם יִטְמָא מִכָּל כְּלִי עֵץ אוּ **בְּגָד** או **עור**", ונאמר לגבי טומאת מת "וכל **בְּגָד** וְכָל כְּלִי **עור**", כשם ש"בגד ועור" האמור בשרץ גם מפץ טמא בו, כך "בגד ועור" האמור במת גם מפץ טמא בו.

מופנה: צריך לומר שהפסוק 'מופנה' (= פנוי) ללימוד הגזירה שווה, לפי שאם הוא לא מופנה אפשר לפרוך את הגזירה שווה - שרץ מטמא מפץ לפי שטומאתו חמורה, שהרי הוא מטמא אפילו בכעדשה, אבל מת שטומאתו קלה שהרי הוא מטמא רק בכזית לכן אינו מטמא את המפץ.

לאיי, מופנה: אכן, באמת הוא מופנה. **הגמ' מבארת מדוע הוא מופנה:**

מכדי שרץ: שהרי טומאת שרץ הוקשה לטומאת שכבת זרע, שנאמר "או אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ **שְׁכֶבֶת זָרַע**", ונאמר בסמוך לו "או אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל שְׂרָץ", ולגבי טומאת שכבת זרע נאמר "וכל **בְּגָד** וְכָל **עור** אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו שְׁכֶבֶת זָרַע וְכִבֵּס בְּמֵיִם יִטְמָא עַד הָעֶרֶב", וא"כ מדוע נאמר "בגד ועור" גם בטומאת שרץ והרי זה מיותר (שהרי הם הוקשו זה לזה), אלא משמע שאכן זה 'מופנה' והתורה כתבה זאת כדי ללמוד את הגזירה שווה הנ"ל.

קושיא: **ואכתי מופנה מצד אחד הוא:** כלומר והרי רק פסוק אחד מהגזירה שווה הוא 'מופנה', דהיינו "בגד ועור" הנאמר בשרץ, ואמנם לסובר שב'מופנה מצד אחד' לומדים גזירה שווה אבל לא פורכים אותה מובן שלומדים מפץ במת בגזירה שווה ממפץ בשרץ, אבל לסובר שב'מופנה מצד אחד' פורכים את הקל וחומר, קשה, שהרי אפשר לפרוך את הגזירה שווה ולומר ששרץ חמור ממת משום שמטמא בכעדשה.

תירוץ: **דמת נמי אפנויי מופנה:** גם "בגד ועור" האמור במת הוא 'מופנה', שהרי מת הוקש לשכבת זרע, שנאמר "וְהִנֵּגַע בְּכָל טִמָּא נָפֶשׁ אוּ אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ **שְׁכֶבֶת זָרַע**", ונאמר לגבי שכבת זרע "וכל **בְּגָד** וְכָל **עור** אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו שְׁכֶבֶת זָרַע", וא"כ אנו יודעים שטומאת מת שייכת גם בבגד ועור, ומדוע התורה כתבה "בגד ועור" גם בטומאת מת? אלא בהכרח שזה 'מופנה'! וא"כ נמצא שהגזירה שווה מופנית משני צדדים ולדעת כולם אי אפשר לפרוך אותה.

קושיא: הניחא למ"ד: התירוץ טוב לסובר 'דון מינה ואוקים באתרא', דהיינו שלאחר שלמדנו לרבות מפץ שיהא טמא במת, תעמיד אותו במקומו של מת ותאמר - כשם ששאר כלים שנטמאו ממת נטמאים טומאת שבעה כך מפץ שנטמא ממת טמא טומאת שבעה.

אלא למ"ד: אבל לסובר 'דון מינה ומינה', דהיינו שאנו אומרים - כשם שמפץ שנטמא בשרץ אינו נטמא אלא טומאת ערב, כך מפץ במת (שאנו לומדים אותו ממפץ בשרץ) אינו נטמא אלא טומאת ערב, קשה, מנין שמפץ שנטמא ממת טמא טומאת שבעה?

תירוץ: אמר רבא: נאמר לגבי טומאת מת "וְכַבְּסֶתֶם בְּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וְטָהַרְתֶּם", ומכאן אנו לומדים שכל דבר שנטמא ממת טמא שבעה ימים, וא"כ אי אפשר לומר במפץ במת 'דון מינה ומינה' שהרי יש לנו פסוק המלמדנו שהוא טמא שבעה.